

סוגיות בדף היומי

ראש השנה ב. "באזר בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים" וכו'

י"ח, ולקמן כ"א: שמתחילה על ניסן וכו', וכן המשנה (מגילה ל:): בפסח קורין וכו' בעצרת וכו', עיי"ש.
ובדרך אגדה י"ל שהתחיל מסכת ר"ה ב"ה למלכים, ללמד גודל אימת יום הדין דר"ה, דהא עניין דר"ה למלכים הוא משום שלום מלכות, שלא יקפיד, וא"כ צא ולמד קל וחומר, אם מפני שלום מלכות ב"ד שלא יקפיד כך, מפני שלום מלכות שמים שלא יקפיד ביום הדין, על אחת כמה וכמה. וכן לרגלים דהיינו פסח (כדלקמן ד.) דא"ר חסדא וכו', עיי"ש, יש לו שייכות גדול לראש השנה יום הדין, כי זכאי וחייב ביום הדין דר"ה, תלוי בפסח, כדאיתא בשם גורי הרי"ל הנזהר ממשוהו חמץ בפסח, ניצל מכל חטא כל השנה. והיינו דכתיב (שמות י"ב) "ושמרתם את המצות" וגו', ופרש"י: "א"ר יאשיה אל תהי קורא את "המצות" אלא את המצוות, והיינו דכתיב בפסח (שמות י"ג, י') "ושמרת את החוקה הזאת למועדה", ר"ל לשמור הפסח בזמנה וכמצותה, כדי לזכות ע"י "לימים ימימה", ר"ל לכל השנה. (שפתי חכמים)

לכאורה מאחר ששם מס' זו ר"ה, לפי שעיקרה על קדושת יום הדין הקדוש ר"ה, שהוא בתשרי, א"כ מן הראוי היה להתחיל, ד' ראשי שנים הן בא' בתשרי ר"ה לשנים וכו', ובפרט לפי מה שכתבו הקדמונים, שנקראת המסכת "ראש השנה" לשון יחיד ולא "ראשי השנים", לפי שבר"ה נברא האדם, ובו נידון, וכל הברואים נמשכים אחר דין האדם שנברא והכל לצורך האדם, וראיה לדבר שאף התחלת הבריאה היתה בכ"ה באלול, והאדם נברא ביום הששי, שהוא א' בתשרי, ובכל זאת לא נקרא ר"ה, אלא ביום בריאת האדם, א"כ ודאי היה צריך להתחיל בא' בתשרי ר"ה לשנים וכו'.
ואפשר: שמתחיל בא' בניסן, לפי שגם בתורה, מקדים להתחיל בכ"מ בחדש הראשון שבו פסח, רגל ראשון שחגגו ישראל ביצ"מ, (שמות כ"ג, ט"ו, ושם ל"ד, י"ח, ויקרא כ"ג, ה, במדבר כ"ח, ט"ז, דברים ט"ז, א.). ובזה מדויק ג"כ לשון המשנה (לקמן ט"ז). שמתחילה בפסח על התבואה וכו' וכן המשנה (לקמן

אבל כששמע שמת אהרן, ופסק המשיח שלום "נסתלקו ענני כבוד", סבר שניתן רשות להלחם בישראל. לכן מיד "וידר ישראל וגו' אם נתן נתן העם הזה ביד" וגו' לשון יחיד, להזמין שימשיך לשורר השלום ביניהם שיהיה שלום ביניהם, כל ישראל כאיש א'. ויש לרמז פירוש זה בסמיכות הפסוקים (במדבר כ', כ"ט, כ"א). (שפתי חכמים)

"שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד" וכו'. פ"י: לפי שענני כבוד היו בזכות אהרן כדאיתא במדרש, לכן כשמת אהרן נסתלקו, וכן מפורש בתרגום ירושלמי שם. ובדרך אגדה י"ל: דכשיש שלום בין החברים מכבדים זא"ז, משא"כ כשמריבים, וא"כ אהרן ששם שלום בין אדם לחברו (כפרש"י במדבר כ', כ"ט) ועל ידו נהגו כבוד מלמטה זא"ז, לכן מדה כנגד מדה בזכותו היו ענני כבוד מלמעלה, וכן אין יראים מלמטה ע"י שלום דכתיב: (ויקרא כ"ו, ו') "ונתתי שלום בארץ וגו' וחרב לא תעבור בארצכם".

ראש השנה ב: "יום אזר בשנה וזשור שנה"

דאדרבה בתחילת שנה, מפורש בקרא דיום א' בשנה חשיב שנה, דכתיב: "ויהי בחדש הראשון בשנה השנית בא' לחדש הוקם המשכן" עיי"ש, ולפי דברינו שאני במנין המלך ממנין המשכן. ואפשר: היינו דאיתא (יומא פ"ה). מי שנפל עליו מפולת מפקחים עליו הגל אף בשביל חיי שעה עיי"ש, דשמא באותה שעה שיחי' יעשה תשובה או צוואה ותיקון לדורי דורות, כמעשה של כמה שנים. וכעין שפירש (בראשית כ"א, ל"ג-ל"ד) ויטע אשל בבאר שבע וגו', ויגר אברהם בארץ פלשתיים ימים רבים, ר"ל: הגם שהיה שם רק כ"ב שנה כפרש"י, אפ"ה ויגר שם ימים רבים לדורי דורות, ע"י ויטע אשל ויקרא שם בשם ה' וגו'.
(שפתי חכמים על הש"ס)

ראש השנה ג. "וישמע הכנעני מלך ערד"

הכהן נסתלקה ואיננה, וסברו שאין מעצור בעדם מלהתגרות בישראל.
רש"י מסביר: שהכנענים האלו היו באמת עמלקים במסוה של כנענים. והנה רואים אנחנו איך שאויבנו האמיתיים שהם העמלקים מבינים את מצבנו וכוחנו שלא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה', שרק בעוצמה רוחנית יכול עם ישראל לנצח במלחמות, ושדה הקרב הפיזי הוא רק התבטאות חיצונית למערכה האמיתית המתנהלת במישור הרוחני.
את העיקרון זה הבינו דווקא העמלקים אויבנו הגדולים מאז ומעולם שרק בשעת חולשה רוחנית אפשר ח"ו לנצח את עם ישראל.

ראש השנה ד. "האומר סלע זו לצדקה בשביל שיזויה בני ובשביל שאזכה בה לזויה העוכם הבא עליהם צדיק גמור"

ל"ה, כי בגלל הדבר הזה יברכך ה"א בכל מעשיך ובכל משלח ידך, כי הא דהכא בשביל שיחיו בני וכו', אפ"ה ה"ז צדיק גמור. ובזה י"ל [דברים ט"ז, כ'] "צדק צדק תרדוף", גם בכוונה זו למען תחיה, ר"ל בשביל שיחיו בני, וירשת את הארץ אשר ה"א נותן לך, ר"ל ובשביל שאזכה בה לחיי עוה"ב. ומכאן י"ל [תהלים ב'] "אשרי משכיל אל דל", אף אם כוונתו כדי שאם יהיה הוא ביום רעה ימלטוהו.
(שפתי חכמים)

בדרך אגדה י"ל: הטעם משום דפעמים מלך טוב פועל טוב ביום א' ממלכותו, יותר ממה שפועל מלך אחר בשנה תמימה, דטוב מעט בכוונה וכו', ויש קונה עולמו בשעה א' ופעמים פועל גם לשעבר, כשמתקן מעשה מלך שעבר. ובזה י"ל: הא דלקמן מה דתימה כי אמרינן יום א' בשנה חשוב שנה בסוף שנה וכו', ופי' שמסתבר כשקם מלך חדש מיד רוצה לקנות שם במלכותו, ומתקן תיקונים גדולים ביום הראשון למלכותו, עד שראוי לימנות לו לשנה, ולכן מסיק קמ"ל דאיכא ג"כ סברא להיפך דאף כשמת יום א' בתחילת שנה, מתקן תיקונים לדורותיו, לקנות שם לאחוריו, וראוי לקרא לו, יום זה, לשנה. ובסברא זו מיושבת קושית הפני יהושע ד"ה מהו דתימא, שהקשה:

"וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל" וכו'. אומרת הג' שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכסבור ניתנה רשות להילחם בישראל. צריכים אנו להבין: למה עלה בדעתם שבגלל פטירתו של אהרן ניתנה רשות להילחם בישראל, ומה פשר ענין הסתלקות ענני כבוד. ונראה: שאהרן הכהן הגדול היה עמוד העבודה והתפילה בישראל שזה תפקידו ומהותו של הכהן הגדול, כמו שמצאנו בגמ' מכות י"א. שהכהנים הגדולים נושאים באחריות הריגה בשוגג, "שהיה להם לבקש רחמים על בני דורן ולא ביקשו". ואהרן הגן על ישראל בתפילותיו. ומכיון שראו שנפטר ונסתלקו ענני הכבוד, אמרו: שההגנה התמידית שנהנו ממנה עם ישראל ע"י תפילותיו של אהרן

אפשר דנקט הני תרתי, לאשמעין חדא דאמר בשביל חיי עוה"ז, וחדא דאמר בשביל חיי עוה"ב. א"נ שלא יבוש המקבל, אומר סלע זו לצדקה עבור שיחיה בני, בשביל הנאת עצמו נותן, (דהיינו שאין לו בכלל בן חולה ואומר זאת כדי שהמקבל ירגיש שהוא מזכה את הנותן) ה"ז צדיק גמור.
ומכאן יש לומר: היינו דכתיב במצות צדקה [דברים ט"ו, ו'] "נתון נתון לו", מ"מ שהרי "ולא ירע לבבך", אפי' ב"תתן

